

YAPON MUTOZ MANBALARIDA QO'LLANGAN METAFORALARNING TURLARI TASNIFI

U.Haydarova

M.Umarova

Farg'ona davlat universiteti

<https://doi.org/10.5281/zenodo.6782635>

Annotatsiya. Ushbu maqola kognitiv lingvistikada metafora masalasi va ularning mumtoz manbalarda ishlatishi, hamda metafora turlari tasnifi haqida so'z yuritadi. Yapon mumtoz manbalarining durdonasi hisoblanmish "Hojoki" va "Tsureduregusa" asarlarida qo'llangan metaforalar an'anaviy, neytral va muallif xususiy metaforalariga tasniflangan. Tahlilga ko'ra, asarda asosan an'anaviy metaforalar qo'llangani va muallif xususiy hamda neytral metaforalar kam sonni tashkil etishi aniqlandi.

Keywords: metafora, Hojoki, Tsureduregusa, an'anaviy metaforalar, muallif xususiy metaforalari, dead metaforalar.

КЛАССИФИКАЦИЯ ТИПОВ МЕТАФОР, ИСПОЛЬЗУЕМЫХ В ЯПОНСКИХ МУТОЗНЫХ ИСТОЧНИКАХ

Аннотация. В данной статье рассматривается вопрос о метафорах в когнитивной лингвистике и их использовании в классических источниках, а также о классификации типов метафор. Метафоры, используемые в «Ходзёки» и «Цуредурэгуса», считающиеся шедеврами японских классических источников, подразделяются на традиционные, нейтральные и частные метафоры автора. По результатам анализа установлено, что в произведении в основном используются традиционные метафоры, а авторские частные и нейтральные метафоры немногочисленны.

Ключевые слова: метафора, ходзёки, цуредурэгуса, традиционные метафоры, авторские частные метафоры, мертвые метафоры.

CLASSIFICATION OF TYPES OF METAPHORS USED IN JAPANESE MUTOSE SOURCES

Abstract. This article discusses the issue of metaphors in cognitive linguistics and their use in classical sources, as well as the classification of metaphor types. The metaphors used in Hojoki and Tsureduregusa, considered masterpieces of Japanese classical sources, are classified into traditional, neutral, and author's private metaphors. According to the analysis, it was found that traditional metaphors are mainly used in the work, and the author's personal and neutral metaphors are few.

Keywords: Metaphor, Hojoki, Tsureduregusa, traditional metaphors, author's private metaphors, dead metaphors.

KIRISH

Metafora o'ziga xos lingvistik birlik hisoblanadi. Bugungi kunda lingvistika bilan bir qator fanlarni tutashtiruvchi tadqiqot obyektidir.

Metaforaning barcha tillarda, asosan, uchta turini ajratib ko'rsatishadi. Biz tahlil qilayotgan asar (Hojoki va Tsureduregusa) doirasida qo'llanilgan metaforalarni umumiy jamlagan holda ularni ilmiy adabiyotlarda keltirilgan tasnifi bo'yicha uch turga ajratib tahlil qilib chiqish mumkin. Bular quyidagilar:

a) An'anaviy metaforalar(kanreiteki)

I. Taniguchi an'anaviy metaforalar adabiyot, kundalik adabiy muhit, hayotda ko'p uchraydigan metaforalar ekanini aytadi.

TADQIQOT METODI VA METODOLOGIYASI

“Hojoki” va “Tsureduregusa” asarlarida ifodalangan metaforalarni kategoriyalashtirishda “Xalqaro ramzlar lug‘ati”, “ Qadimgi yapon adabiyotida qo‘llangan ramzlar lug‘ati” va zamonaviy izohlar tadqiqotlaridan foydalanildi.

“Hojoki” da ifodalangan an'anaviy metaforalar (jadval 1)

N :	Misollar	An'anaviy y metafora	Ramzlari
1.	いはば、旅人の一夜の宿を造り、老いたる蚕の繭を営むがなり。 Inson hayoti-sayyohning bir kunlik uyi yoxud pilla ichidagi kapalak qurtdir.	1.旅人- sayyoh, 2.夜の宿 り-bir kunlik uy 3.蚕-ipak qurti	1. sayyoh insonni ifodalab, qisqa muddat bu dunyoda sayohat qilib, asl mohiyatga qaytish (Takeda T. B.178.) . 2. Inson hayotining qisqaligi (Take da T. B.178) 3. ikki dunyoni va bu dunyoning o'tkinchiligini ifodalagan (Ta keda T.B.178.) .
2.	かの地獄の業の風なりとも、かばかりにこそはとぞおぼゆる。 Do'zax shamoli hammani qo'rquvga solib esadi.	風shamol	Shamol so'zi Heiyan davri adabiyotida behalovatlik ramzidir. (p.22 4)
Hammasi bo'lib 13ta an'anaviy metafora qo'llangan.			

TADQIQOT NATIJALARI

Yuqorida keltirilgan metaforalarni an'anaviy metafora deya olishimizga sabab, “Qadimgi yapon adabiyotida qo‘llangan ramzlar lug‘ati”da aynan shu metaforalarning boshqa asarlarda bir

xil majozda ishlatilganini ko'ramiz. Xususan, "gul" so'zi "Genjimonogatari"da "obro'" hamda "dunyo" ma'nolarida, "shamol" Murasaki Shikubuning waka(she'r)larida "behalovatlik" sifatida qo'llangan.

"Tsureduregusa" da foydalanilgan an'anaviy metaforalar(jadval 2)

N :	Misollar	Met afor a	Ramzlari (Qadimgi yapon adabiyotid a qo'llanga n ramzlar lug'ati)
2	人には木のはしだと思はるるよ. Inson daraxtdir.	木 dara xt	Daraxt inson va bilim, taraqqiyot majozidir (B.283)
4	ありたきことは、まことしき文の道、作文・和歌・くわんげんの道、また有職に公事の方、人の鏡ならむこそいみじかるべけれ. Adabiyot, she'riyat, musiqa, din yo'li insonning ko'zgidir.	鏡 ko'z gu	Buddizmd a "oyna" nafsidan ozod bo'lgan poklik timsolidir. Shuningd ek toza yurak va istaklarida n voz kechgan qalbni ifodalaydi (B.213) .

Hamasi bo'lib 30 ta an'anaviy metafora qo'llangan.

"Tsureduregusa" da qo'llangan 30 an'anaviy metaforalar ham qadimgi adabiyot, she'riyatda qo'llangani aytiladi, masalan: "ko'zgu" metaforasi "Genjimonogatari"("源氏物語"子が女の鏡とならむ (p.567) 。) va "Makurano soshi"("枕草子" (詩や音楽は男の鏡とならむ... (p.71) 。) asarlarida keltirilgani aniqlandi.

b) Muallif xususiy metaforalari (yangi, poetic)

Muallif xususiy metaforalari an'anaviy metaforalar doirasidan butunlay chiqmagan holda, yangi ma'no yuklash demakdir. Masalan, "Hojoki" da qo'llangan ushbu misolni ko'raylik:

4) 朝に死に、夕べに生まるるならひ、ただ、水の泡にぞ似たりける。

"Asani shini, yuubeni umarurunarai, tada, mizuno awani nitarikeru".

"Tong –o'lim, shom tug'ilishdir, bu esa suv ustidagi pufakchaga o'xshaydi".

MUHOKAMA

"Qadimgi yapon adabiyotida qo'llangan ramzlar lug'ati"ga ko'ra tong- ibtido, shom intihoni majozda aks ettirsa-da, Chomei aksini qo'llaydi. Bu bilan tug'ilish va o'limdan ham kengroq ma'noni ifodalaydi. Bu – shom (qorong'u qiyinchilikka to'la) bu dunyo, tong esa u dunyoda (yorug'lik)da tug'ilishdir. Yoki "Tsureduregusa"da ifodalangan "barg" an'anaviy metaforaga ko'ra insonni ifodalovchi majozdir, lekin Kenko uni "qariya" deb qo'llaydi va bu muallif xususiy metaforasi an'anaviy metafora ma'nosi "inson" so'zidan uzoqlashmagan holda yaratilgan. Xulosa qilish mumkinki, xususiy muallif metaforalari an'anaviy metaforalar ma'nosidan o'sib chiqqan holda qo'llanilib, yozuvchi ifodasining va metafora anglatgan ma'nolarning bir necha tomonlarini qamrab olgan. Chomei va Kenko muallif xususiy metaforalarini qo'llash negizida, metaforaning an'anaviy ma'nosiga qo'shimcha diniy, buddistik ruh berganligi aniqlandi.

c) Neytral metaforalar (dead metaphor)

Neytral metaforalar (dead metaphor) majoz sifatida ko'rilmaydi, balki asl ma'nosida qo'llanayotgandek oddiy so'zlashuvda ko'plab ishlatiladi. Masalan, "stolning oyog'i", "qo'shni bog". Lekin, an'anaviy metaforadan paydo bo'lgan ko'p birikmalar ham shunday xususiyatga ega. "Time is money" an'anaviy metaforasidan yuzaga kelgan "vaqtni tejamoq", "kayfiyati tushmoq" kabi metaforalar ham metafora sifatida ongda idrok etilmaydi va bu kabi metaforalar Lakoff va Johnson tomonidan tamoman o'lgan(stolning oyog'i) va yashayotgan neytral (vaqtni tejamoq) metaforalar kabi turlarga ajratiladi.

XULOSA

Tahlil natijalariga ko'ra asarlarda tamoman o'lgan metafora "stolning oyog'i" (Tsureduregusa), neytral metaforalar esa "Hojoki"da 4 ta (shabnamning g'oyib bo'lishi, dunyodan voz kechmoq), "Tsureduregusa"da 9 ta (og'zi mahkam, so'zlarni sochmoq) qo'llangani aniqlandi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Seimei Y. Hiyuto rikai. – T.: Tokyodaigakushuppankai,2000. – B. 97.
2. Otsuka H. Kamono Chomei [Hojokino hyogen]. – K.: Yamatedaigaku, 2007.
3. Takeda T. Hojoki(zen). – J.: Kakugawashoten, 2007. – B. 22.
4. Takeda T. Tsureduregusa. – J.: Kakugawashoten, 2002. – B. 65.
5. Taniguchi I. Ninchiimironno shintenkai (metafa-). – J.: Kenkyusha, 2003. – B. 25.
6. Nabeshima K. Metafato imino kouzousei. – J.: Hitsujisho, 2002. – B. 41.
7. Kinsui U. Imito bunmyaku. – J.: Iwanamishoten, 2002. – B. 79.
8. Safarov Sh. Kognitiv tilshunoslik. – J.: Sangzor nashriyoti, 2006. – B. 26.
9. Qur'onbekov A. Tilshunoslikning zamonaviy yo'nalishlari. – TDSHI, 2012. – B. 14.
10. Raymond G. The poetic of mind. – C.: Cambridge University Press, 1994. – B. 417-451.
- Freeman D. Metaphor and Macbeth. – NJ.: Lawrence Erlbaum Associates, 1995.

11. Haydarova U. YAPON MUMTOZ ADABIY MANBALARIDA QO ‘LLANGAN METAFORALAR VA ULARNING DINIY-FALSAFIY TALQINI //Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences. – 2022. – T. 2. – №. 1. – C. 950-958.
12. https://scholar.google.com/citations?view_op=view_citation&hl=ru&user=Uvk2I2cAAA AJ&citation_for_view=Uvk2I2cAAAAJ:d1gkVwhDpl0C
13. https://scholar.google.com/citations?view_op=view_citation&hl=ru&user=Uvk2I2cAAA AJ&citation_for_view=Uvk2I2cAAAAJ:u-x6o8ySG0sC